

Úgy éreztem, annyi tudás vesz engem körül, hogy azt muszáj megosztanom valakivel! – Interjú Szabolcs Éva professzor emeritával

Baska Gabriella¹ és Hegedűs Judit²

¹az Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar Neveléstudományi Intézetének egyetemi docense

baska.gabriella@ppk.elte.hu

²a Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészeti Magatartástudományi Tanszékének egyetemi docense

hegedusjudit@uni-nke.hu

Szabolcs Éva professzor emerita, az ELTE PPK Neveléstudományi Intézetéből vonult nyugdíjba 2019 szeptemberében. Egyetemi oktatói munkássága alatt tanárok és leendő neveléstudósok számos generációját tanította. Kezdetben mesterünnkként, később kollégánkként és vezetőnkként állt mögöttünk és mellettünk, példaképet nyújtva nekünk szakmaiságból, emberségből és moralitásból. Úgy éreztük, itt az ideje, hogy megkérjük, beszélgesse velünk a pályájáról. A többórás beszélgetés szerkesztett változata olvasható az alábbiakban.

Kulcsszavak: interjú, neveléstörténet, életpálya

DOI: 10.37205/TEL-hun.2020.3-4.05

B. G. – Köszönjük, Éva, hogy vállaltad a beszélgetést. Arra kérünk, mesélj nekünk először a családról, amelybe beleszülettél.

Sz. É. – Nagyon zárt családban nőttem fel, legalábbis a mai világhoz, de talán még az akkorihoz képest is. Zárkózott gyerek voltam. A család kielégítette mind a kulturális, mind a társas igényeimet. Kamasz koromban ennek kárát láttam, de most, felnőtt fejjel, csak az előnyeit látom. Tudtam egy csomó mindenre koncentrálni, olvasni, kulturálódni, felmérni a család értékét. Kamaszkorban az ember próbál az ellen lázadni, hogy a szülei mondják meg, mit csináljon, de ennek később inkább az előnyeit élveztem.

B. G. – *A szüleid mivel foglalkoztak?*

Sz. É. – Apukám mérnök volt, de egyben nagy irodalmár, szonetteket írt, több nyelven beszélt, abszolút hallása volt, zongorázott. Ő maga volt a forrása annak a kultúrának, ami aztán úgy érzem, hogy megfertőzött engem. Az anyukám pedig képzettségét tekintve kereskedelmi iskolát végzett, ami akkoriban a lányok számára előmenetelt jelentett, és női szabó képzettsége is volt. Ebből kifolyólag a húgomnak Katinak meg nekem minden ruhánkat ő varrta gyerekkoromban, de emellett hivatalnokként dolgozott különböző helyeken. Legutoljára az Orvostörténeti Könyvtárban és Múzeumban Antall Józseffel együtt. Közeli ismerte a történeti személyiséget.

Tehát lehet mondani, hogy értelmiségi család voltunk. Egy nagy, háromszobás lakásban laktunk nyolcan, ami nem volt akkoriban, az ötvenes években különös dolog. Nagymama, nagypapa, dédnagymama, anyukám öccse, mind együtt a nagy család.

H. J. – *Hogyan lettél tanár?*

Sz. É. – Emlékszem, én mindig tanítani szerettem volna, és ez valószínűleg abból adódott, hogy sokat olvastam, és úgy éreztem, annyi tudás vesz engem körül, hogy azt muszáj megosztanom valakivel. Tehát a pedagógia iránti fogékonyságom azt jelentette kezdetben – ami ma nagyon korszerűtlen dolog – hogy a tudásomat szerettem volna megosztani. Ami igazán érdekelt, az a történelem volt, így történelem-angol szakra mentem egyetemre, az ELTE-re. Abban az időben a tanár szakon minden félévben két-két óra pedagógia kurzust tartottak: didaktikát, nevelélméletet és neveléstörténetet. Azt gondoltam, ha én igazán tanítani szeretnék, akkor ez nekem kevés. Akkoriban B-szaknak nevezett pedagógia szak volt, amit harmadik szakként lehetett felvenni. Életem második legjobb döntése volt, hogy én azt akkor fölvettem.

Végül ez a három szak gyakorlatilag meghatározta a szakmai pályámat, mert kiegészítették egymást. Különböző életszakaszokban egyik vagy a másik vált fontossá. Mert például, amikor GYES-en voltam, akkor angolt tanítottam, és abból él-

tünk. Később pedig az egyetemen neveléstörténetet tanítottam, de más pedagógiai jellegű tárgyakat is. Annak idején nagyon féltettek a pedagógiától. Volt egy barát-nóm, aki azt mondta, tele fogják tömni a fejemet Makarencóval. Ezt megjegyeztem, mert ez nagyon szíven ütött, de éppenséggel nem ez történt. Hiába jártunk a '70-es évek közepén, azért egy meglehetősen nyitott és tudomány iránt elkötelezett légkör volt az egész egyetemen, csak jól kellett megválasztani a tanárokat – a pedagógia szakon is. Nem arról szólt a dolog, hogy csak ideológiai maszlagot tömtek volna az ember fejébe, aki tanulni akart, kereste a lehetőségeket, az meg is találta.

B. G. – *Milyen professzorok közül választhattál akkor, kik voltak akkor az ELTE-n?*

Sz. É. – Történelem szakon például Hahn István és Szabad György. Nagy küzdelem folyt, hogy bekerüljön az ember hozzájuk, de sikerült. Szabad Györgyhez legalább három féléven keresztül jártam, és gyakorlatilag ő tanított meg a történeti kutatómunkára. OTDK-ban is dolgoztam egy csoporttársammal. Akkor még egész más kapcsolat volt egy egyetemi oktató, egy professzor és egy diák között, messze sokkal erősebb volt a hierarchia. Az angol nem ment nekem olyan nagyon jól, mert az angollal nem akartam semmit kezdeni. Az arra jó volt, hogy kisgyerekeket tanítottam, de nem voltak olyan ambícióim, hogy fordítani, vagy írni, vagy tudományos munkát szeretnék folytatni valamilyen nyelvészeti vagy irodalmi területen. Ugyanakkor az angol szakon az nagyon-nagyon fontos volt, hogy rá voltam kényszerítve arra, hogy nagyon sokat olvassak. Ott is nagyon jó tanárok voltak. Ruttkai Kálmán például, nem tudom, hogy ismerős-e a neve, vagy Péter Ágnes, akit nagyon szerettem. És volt egy nyelvész, egy nagyon szigorú tanár, András László. Az angol szakon tulajdonképpen azt tanultam meg, hogy micsoda gazdagsága van a nyelvvel való foglalkozásnak. Inkább műveltség szempontjából adott nekem sokat.

Amit nagyon szerettem, az a történelem volt. Ott éreztem azt – amit én is szerettem volna – hogy Hahn István kiállt a katedrára, és másfél órán keresztül beszélt az ókori Görögországról és az ókori Rómáról, minékünk meg leesett az állunk, hogyan lehet ennyi tudás valakinek a fejében, és persze jegyzeteltünk. Ez manapság már nem nagy divat, de annak is volt egy kognitív funkciója, hogy ki tud venni a lényegét abból, amit mondanak, és le is tud írni. Ezek nagyon-nagyon meghatározó élmények voltak.

A pedagógián pedig az volt a meghatározó élmény, hogy nagyon szűk társaság volt, kevesen voltunk, és kevés tanár is volt akkoriban a tanszéken. Egy sor olyan elméleti dolog elhangzott, amiről én nem gondoltam, hogy ennek köze lehet a pedagógiához, de tényleg köze volt, és hosszú távon rengeteget kaptam attól a szaktól is. Nem arról szólt a pedagógia szak, hogy mit kell mondani Pistikének, amikor rendetlenkedik az osztályban, hanem ennél sokkal mélyebb és összetettebb dolgok kerültek elő. A legnagyobb hatású professzor Nagy Sándor volt ekkoriban, és bár érdekes, hogy utólag emberileg hogyan lehet őt megítélni, de mint tanártól, rengeteget lehetett tőle tanulni.

Neveléstörténetből Mészáros István tanított engem, aki szintén nagyon nagy tudású ember volt, és volt még valaki, aki csak rövid ideig, de szintén komoly tudással állt oda elénk: Jóború Magda. Azt szükséges tudni, hogy ez egy olyan időszak volt, amikor a politika azért belejátszott a mindennapokba. Ha feltétlenül a konkrét tananyagba nem is, de ezeknek az említett embereknek az életébe mindenképpen, és ezeket az ember utólag tudta meg, akkor nem. Akkor csak azt tudtam, hogy ez a Jóború Magda mi mindent tud, azt tudtam, hogy ez a Nagy Sándor mi mindent tud, és azt tudtam, hogy Mészáros István mi mindent tud. És volt még egy oktató, akinek sokat köszönhetek, aki nagyon ellentmondásos személyiség volt, és nem is alakult aztán jól a kapcsolatom vele, ő Vág Ottó volt.

Akkor azért az ritkaság számba ment, hogy valaki angolos volt a pedagógiában, és erre lecsaptak a tanárok, ennek nagyon sokat köszönhetek. Így állt össze egy egységgé a három szakom. Az első publikációm például egy fordítás volt, egy Bruner-fordítás, amit Falus Iván szerzett nekem, és azért, mert tudtam angolul. Vág Ottó is fordíttatott velem egy új szöveget egy készülő, általa szerkesztett kötetbe. Így kerültem egy kicsit a figyelem középpontjába itt a Pedagógia Tanszéken, látták, hogy az angol nyelv révén egy csomó mindent el tudok olvasni, és azért akkor már volt egyfajta nyitás a nyugati gondolatok felé.

B. G. – Ha nem szigorúan szakmai szempontból, hanem emberileg vizsgáljuk meg azt a gárdát, aki benneteket tanárrá és kutatóvá nevelt, akkor a felsoroltak közül ki volt olyan formátumú egyéniség, pedagógus személyiség, aki rád ebből a szempontból is hatott.

Sz. É. – Nagy Sándor a tudásával. Nekem a pedagógiához mindig a tudáscentrikusság kapcsolódott, amit aztán le kellett vetkőzni, ahogy az ember az évek során tanult, és tágult a látóköre. Rá kellett jönnöm, hogy az csak egy eleme annak az

egész kapcsolatnak, ami egy nevelési szituációban megjelenik. De hogyha ezt kicsit kitágítom, akkor ebben az is benne volt, hogy felkészült az órákra, hogy értetően beszélt, hogy feladatokat adott, egy kicsit a „teher alatt nő a pálma” elve alapján. Ilyen értelemben volt pedagógus egyéniség, és nemcsak egy tudós személyiség, aki a saját kutatásait adta át a következő generációnak. Kevesen voltunk, a szobájában ültünk ketten, hárman, négyen, mégsem kvaterkázás jellege volt a dolognak, hanem komoly tanulási folyamat zajlott ott, aminek a tanulócentrikus eleme volt a döntő, mert őbelőle folyt a tudás és a mondanivaló.

Én ezt nagyon élveztem a pedagógia és a történelem szakon is, hogy olyan emberekkel tanulhatok, akik minden tekintetben többet tudnak, mint én. Tátott szájjal hallgattam, és komoly intellektuális élményt adott az, hogy hallgathatom őket. A pedagógia szakon Nagy Sándor volt a meghatározó tanár egyéniség számomra.

B. G. – *Azért az engem nagyon érdekelne, hogy míg az ideológiai nyomás Szabad György oldaláról vélhetően nem volt ott, eközben mi volt a helyzet a pedagógia szakon Nagy Sándoréknál?*¹

Sz. É. – Nagy Sándornál nem éreztem ilyesmit. Biztos, hogy ezek a kollégák mind párttagok voltak. 1972-ben kezdtem meg az egyetemi tanulmányaimat és 1976-ban, amikor bekerültem a Pedagógia Tanszékre valamelyik tanárom azt mondta nekem, hogy itt azért nagyjából azt mondhatod, amit akarsz. És ez így is volt, mert hogyha én neveléstörténetből nem akartam például a Tanácsköztársaság neveléstörténetéről beszélni, akkor nem beszéltem. Ott volt a tételek között, megtanulták a hallgatók, vagy nem. Nem *kellett* róla beszélnem, nem *kellett* arról kérdeznem a vizsgán. Nem volt olyan mértékű vagy jellegű ideológiai nyomás, amit azonosítanak

az egész Kádár-korszakkal. Ez nem az a hely volt. Olyan viszont megesegett például, hogy mivel angol szakon a kötelező olvasmányok nem voltak elegendő számban a kari könyvtárban és az egyetemi könyvtárban, így az angol követségre mentünk könyveket kölcsönözni. Ezt követően volt egy-két ember, akit behívtak a dékáni

¹ A fényképek 2019. december 16-án az ELTE PPK-n készültek, a Szabolcs Éva tiszteletére rendezett ünnepi konferencián.

hivatalba, hogy lesz szíves leszokni erről. Tehát valaki figyelt, és jelentette, hogy mi történik.

Ideológiai szempontból én ezt egy köztes időszaknak érzem. Voltak például olyan csoporttársaim, akik nagyon erős marxista tudással rendelkeztek, és vitatkoztak politikai dolgokról, de nem voltak vonalas pártemberek. Szóval ez a kettő nem járt együtt.

H. J. – *Tehát ott maradtál a '70-es években a tanszéken.*

Sz. É. – 1976-ban végeztem, és már a végzés előtt szólt Nagy Sándor, hogy lesz egy ösztöndíj, és szeretné, ha maradnék. Végül ez az utolsó percben dőlt el, közben már középiskolai tanári állást is nézegettem, mert hát én azt szerettem volna, nekem az lett volna a jó, de mindenki azt mondta, ha itt van ez az ösztöndíj-lehetőség, akkor fogadjam el. Elfogadtam, és Nagy Sándor mondta meg, mivel foglalkozzam: a Bloom-féle taxonómiával. És ehhez angolul kellett olvasni. Akkor nem lehetett bármihez könnyen hozzáférni, de azért elég sok minden megvolt az OPKM-ben, és meg is született belőle a dolgozat. Vizsgát kellett tenni, ami most talán a szigorlat, ideológiai tárgyakból is vizsgázni kellett, valamint Hermann István filozófusnál egy Lukács György szöveget kellett olvasnom, és arról kellett beszámolnom. 1978-79-ben írtam meg a disszertációm, és 1979-ben megszületett az első fiam, Ádám is. Ezután két évig GYES-en voltam, közben azt ígérték, majd visszamehetek tanársegédi állásba, mivel azonban épp nem volt státusz, két nehéz év következett, amikor csak ideiglenesen alkalmaztak. Azután végleg ott maradtam.

Kezdetben elsősorban tanár szakosokat tanítottam Nádasi Mária és Golnhofer Erzsébet segítségével, akik be is jöttek az óráimra, és elemezték, elmondták mit kellene jobban csinálnom. Emlékszem, Marika azt mondta, ki kell fejteni a dolgokat. Azt hittem, a számomra egyértelmű dolgokat nem kell elmagyaráznom, hiszen olyan nyilvánvaló. A tudományt Nagy Sándortól, az egyetemi oktatást, a tanítást Nádasi Marikától tanultam meg.

B. G. – *Egykori egyetemi csoporttársaid között van olyan, aki most is a pályán van, akikkel együtt tanultál pedagógiát?*

Sz. É. – A pedagógia csoport egy nagyon össze-vissza csoport volt. Általában azok jöttek pedagógiai szakra, akik az egyik szakjukat nem bírták. Ez, hogy valaki három szakos, nagyon ritka volt, azt hiszem rajtam kívül csak Munkácsy Kati volt

három szakos, aki matematika-fizika-pedagógia szakra járt, de mintha ő is leadta volna a fizikát. Hozzá is nagy reményeket fűztek, nem tudom, ő miért nem futott be egyetemi karriert, de azt hiszem, főiskolán tanított. Az ő matematikai gondolkodása nagyon érdekesen járult hozzá a bölcsész gondolkodásmódhoz. Nagyon jó volt, hogy ő mindig olyasmit kérdezett, ami bölcsész mentalitással eszünkbe sem jutott volna. Ő volt talán az egyetlen, aki szakmai meggondolásból választotta még a pedagógiát. Volt ugyanakkor két csoporttársam, akik szlovákiai magyarok voltak, és a magyar szakot jöttek itt hallgatni, és nem is szerették, inkább a magyarra koncentráltak. Tehát a csoportunkban nem volt mindenkiben valódi elkötelezettség a pedagógia iránt. Azt hiszem, még egy más rendszerben Golnhofer Erzsébet járt olyan csoportba, ami csoportként egyaránt jól működött. Mi csoportként nem nagyon funkcionáltunk, volt, hogy egyedül ültem, vagy ketten ültünk egy órán.

B. G. – *Később hogyan alakult a szakmai pályafutásod?*

Sz. É. – Neveléstörténetet szerettem volna tanítani, de kezdetben nem tehettem, mert ott volt még Mészáros István és Vág Ottó. Vág Ottónak, bár nem alakult jól a kapcsolatunk, ahogy korábban is utaltam rá, nagyon sokat köszönhetek, mert ő volt az, aki kivitt a korabeli ISCHE² konferenciákra, ő hívta fel a figyelmemet erre. Az első talán '83-ban volt. Már nem emlékszem pontosan, de igen, 1983-ban Oxfordban, ahova kocsival mentünk el a férjemmel. Akkor ez egy nagyon nagy kaland volt, higgycétek el, ennek az anyagi részét megteremteni, és egy Zsigulival nekivágni a világnak. A következő '84-ben Németországban volt, oda már egyedül mentem, de mindig Vág Ottó famulusaként, ő is így mutatott be engem, viszont tudtam angolul, és elkezdtem szakmai kapcsolatokat kialakítani. Ezt követően majdnem minden évben elmentem az ISCHE-re, csak közben megszületett Andris fiam, akivel három évre mentem GYES-re. A GYES idejére kiestem a körforgásból, és nem tudtam követni, hogy ki jár éppen pedagógia szakra, pedig akkor járt oda Halász Gábor például.

A GYES-t követően, amikor 1988-ban visszatértem az oktatáshoz, már neveléstörténetet taníthattam. Ekkor már más szelek kezdtek fújni... 1989. június 16-án, amikor Nagy Imre újratemetése volt, akkor még a Pesti Barnabás utcában voltunk, és Petri Jutka kolléganőmmel elhatároztuk, kimegyünk az eseményre, amit el is mondtunk Szarka professzornak – aki ekkorra átvette a tanszékvezetői posz-

² International Standing Conference for the History of Education.

tot –, és eléggé rossz néven vette az aktivitásunkat. 1990-ben költöztünk az Ajtósi Dürer sori épületbe a Pesti Barnabás utcából, ekkor mások is csatlakoztak, Horváth Márton csoportja például ekkor csatlakozott a Neveléstudományi Tanszékhez.

A korabeli közeget én úgy éltem meg, mint a szellem szabadságát, azt éreztem, na végre, most egy kicsit lehet olyan dolgokról is nyilvánosan beszélni, olvasni, hallani, amikről korábban nem.

Szóval '90-ben átköltöztünk az Ajtósira, és akkor érdekes dolog történt. Nem tudom, ti mennyire emlékeztek az ottani térbeli elhelyezkedésünkre a negyedik emeleten. Egy ilyen kis szobában voltam, először Komár Károllyal majd Petri Jutkával, és egyszer csak kopognak az ajtón, benéz valaki, akiről én tudtam, hogy kicsoda, Pukánszky Béla volt, mondta, engem keres, mert még nem találkoztunk, és hogy a gyermekkortörténet nagyon érdekelné. Addigra azt hiszem, az a kis füzetecske³ már megjelent. Akkor elkezdett engem a gyermekkortörténeti irányultságom okán foglalkoztatni egy általa szerkesztett kötetben jelent meg írásom, ezzel kezdődött a barátságunk tulajdonképpen.

A másik hasonlóan inspiráló személy számomra Mann Miklós volt, aki szintén odakerült a tanszékre, és ő is állandóan írt, és be akart engem vonni. Vele is jelentek meg közös publikációink, sőt voltak OTKA kutatásaink együtt. A következő lépés az volt, hogy Golnhofer Erzsébet olvasott egy angol könyvet a gyermekorról, ami nem kifejezetten gyermekkortörténet volt, hanem az úgynevezett childhood studies korai kötete,⁴ ami egy teljesen más perspektívába, új koordináta rendszerbe helyezte a gyermekről való gondolkodást. Erzsébet kérte, nézzük meg, és írjunk erről együtt. Akkor kezdődött az a periódus, hogy vele kutattunk, olvastunk, és írtunk is együtt gyermekkor-kutatás témában. Ez egy annyira jó együttműködés volt, olyan sokat lehetett tanulni tőle, hogy aztán folytattuk más témában is, abban a témában, amivel most is foglalkozunk: a szocialista pedagógia különféle metszeteit kutatjuk, forrásokat, levéltári forrásokat, könyvészeti forrásokat. Ebben még nagyon sok lehetőség van, remélem lesz még alkalmunk tovább dolgozni rajta.

Ez már az az időszak, amikor a Németh András vezette tanszék formálódott, és nagyon gyümölcsöző szakmai kapcsolatok alakultak az ő vezetésével. Kollégáit bevonta különböző OTKA kutatásokba; igazi műhelyteremtés zajlott.

³ Szabolcs Éva (1995). *Fejezetek a gyermekképzés történeti alakulásáról*. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara Neveléstudományi Tanszék-Pro Educatione Gentis Hungariae Alapítvány.

⁴ James, A. & Prout, A. (1990/2014, Eds). *Constructing and Reconstructing Childhood*. Routledge.

Miközben a gyermekkorkutatásban elmélyedtünk, akkor ütköztem bele a kvalitatív módszerekbe, kiderült, hogy egy más ismeretelméleti világot kíván meg, ha ezzel a témával így szeretnénk foglalkozni, és akkor ez ügyben is elég sokat olvastam, és Falus Iván kapacitált, hogy írjak is róla. Ebből született az a kis könyvecske a kvalitatív metodológiáról.⁵ Azóta azért ezt is napirenden tartom, mert itt is vannak új fejlemények, amelyekkel jó lenne foglalkozni. Ezzel lassan megérkezünk a mához.

B. G. – *Nem, még nem érkeztünk meg, mert közben különféle pozíciókat töltöttél be, és mindenképpen beszélnünk kell arról, milyen volt intézetvezetőnek és doktori iskola vezetőnek lenni. Hogyan élted meg emberileg ezeket az éveket?*

Sz. É. – Emberileg nagyon nehezen éltem meg, mert én nem gondoltam, hogy valaha el fogom nyerni ezeket a pozíciókat, és minden esetben külső kapacitálás előzte meg azt, hogy elvállaljam. Azt gondolom, van egy olyan erényem, hogy tisztában vagyok a határaimmal. Tehát tudom, szakmailag hol a helyem. És ebbe beletartozik az is, hogy az ember látja, hogy mi az, amit ambicionálhat, és mi az, amit nem. Én ezeket a vezető pozíciókat soha nem ambicionáltam, de sikerült mindig olyan helyzetbe hozni engem, és magamat egy olyan helyzetbe lavírozni, hogy egy idő után nem mondhattam nemet. És hát, ha már elvállalta az ember, akkor nem hivatkozhat állandóan arra, hogy kérem, engem erőszakkal raktak ide, tehát amikor már eljutottam addig, hogy elvállaltam, akkor úgy éreztem, hogy teljes kapacitással és rendesen kell csinálni, és ez bizony nagyon sok energiába került. Nem feltétlenül szakmaiba, hanem lelki és emberi energiákba, mert egy ilyen pozíció szerintem nem feltétlenül a szakmai hatalomról szól, hanem arról, hogy felelős az ember más kollégákért.

H. J. – *Mi jelentette a legnagyobb kihívást?*

Sz. É. – A nehéz helyzeteket kezelni, azokat a helyzeteket, amikor kollégák nehéz helyzetbe kerültek, vagy azt gondolták, hogy nehéz helyzetbe kerültek, és megoldást kívántak a nehéz helyzetükre, és akkor hozzám fordultak, és nekem elfogadható megoldást, kompromisszumot kellett találnom. Mindig kompromisszumra törekedtem. Ez lehet jó is, de lehet emberi gyengeség is, hogy az ember nem vállal fel egy nehezebb döntést. Pontosan emiatt az emberi tényező miatt azt gondoltam,

⁵ Szabolcs, É. (2001). *Kvalitatív kutatási metodológia a kutatásban*. Műszaki Könyvkiadó.

sok esetben olyan megoldást kell találni, ami elodázza a problémákat, és az idő majd megoldja ahelyett, hogy rendet vágtam volna.

A doktori iskolai vezetői szerep még nehezebb volt bizonyos szempontból. Átmenetinek tekintettem. A helyzet is átmeneti volt, és azt gondolom, a kollégák segítségével sikerült olyan szinten megőrizni a doktori iskolát, amiből a továbblépés lehetséges volt. Szerintem most tovább is lépett a doktori iskola. Most van olyan kezekben, ahol a szakmai kiválóság és a vezetői ambíció együttesen van jelen.

B. G. – *Ebben nem feltétlenül értünk egyet, tudniillik amíg te voltál a doktori iskola vezetője, addig ez egy neveléstudományi doktori iskola volt. Nekem az az érzésem, hogy mára ez némiképp átalakult.*

Sz. É. – Változik a világ, változnak az idők. Biztos, hogy van egy csomó eleme a doktori iskoláknak, ami nem szervesen alakult ki, hanem azért, mert intézményi érdekből így kellett alakulnia, ahogyan alakult. Én a neveléstudományra leselkedő veszélyt nem feltétlenül ebben látom, hanem már a képzések alsóbb szintjén, ahol elsősorban gyakorlati jellegű stúdiumot csinálnak belőle, és mint tudomány nem tud felkapaszkodni. Nincs egy folyamat, ahogy mondjuk egy fizikai tudományban elképzelhetetlen, hogy valaki, aki nem fizikából szerzi a képesítéseit, az abban a tudományban, vagy egy rokontudományban eredményt érjen el. A neveléstudományba bárki bejöhet. Ezt sokan pozitívumnak gondolják, és a tudományterület nyitottságára utal. Azt gondolom azonban, hogy itt azért kellene valamiféle határokat szabni. Akkor is, ha a neveléstudomány egy interdiszciplináris terület, támaszkodik, nem csak támaszkodik, együtt jár, kézen fogva járhat filozófiával, szociológiával, pszichológiával, antropológiával. Ez mind-mind benne van, de ez nem jelenti azt, hogy ne kellene önálló arculatot adni neki.

H. J. – *Hogyan látod jelenleg a neveléstörténet helyzetét?*

Sz. É. – Minden olyan részdiszciplína, ami elméleti jellegű, ma Magyarországon hátrányban van, mert a gyakorlati, pillanatnyi hasznot hozó részterületeket helyezik előtérbe azzal a felkiáltással, hogy innovációra van szükség. És az elméleti építkezést, egy alaptudományos kutatást, egy abban való gondolkodást, nagyon kevésbé értékeli a szakpolitika, a pályázati rendszer.

Talán az akadémiai szint igen, úgy értem, hogy az akadémiai doktori szint lehet, de odáig el kell jutni. Ide nem lehet csak autodidakta módon eljutni, hanem ezt komoly képzések kell, hogy megelőzzék. Én ebben látom a veszélyt, és amikor

legutóbb a neveléstudományi mesterszak átalakítása történt, amiből én kiléptem – és semmiféle jogalapom nincs már ebbe beleszólni –, de ennek a kezdetén felvettem azt, hogy itt egy tudományterületről van szó, amit ez a szak képviselt eddig, és nem biztos, hogy a jövőben is képviselni tud majd.

B. G. – Körvonalaztad, szerinted milyen a hatékony pedagógus, de hogyha külön erre koncentrálva kellene ezt megfogalmaznod, akkor mit mondanál?

Sz. É. – A felsőoktatásban? Nyitott. Szakmai nyitottság a legújabb szakmai fejlemények iránt. Nyitottság a hallgatók gondolkodásmódja iránt, és egy nagyon erős együttműködés a hallgatókkal. Együtt gondolkozás. Elmondom, hogy mit gondolok bizonyos tudományterületekről, ők is olvasnak róla, ők is gondolkoznak róla, és kialakul egy diskurzus. Azt gondolom, a felsőoktatásban ennek így kellene működnie. Egy bölcsészeti jellegű tárgynál mindenképpen. Kétségtelen, hogy az „olvasottság” átalakulóban van a mai világban, tehát kevésbé hajlamosak a hallgatók mélységében átadni magukat az olvasásnak, hiszen az egész világ körülöttünk a gyorsaságra, az állandó változásra, a „gyorsan, rövid idő alatt minél többet” elvére épül. De valahogy azt gondolom, hogy egyfelől meg kell ennek felelni, másfelől azért azt is érzékeltetni kell, hogy nem szabad feladni az elmélyülés iránti igényt, és talán ez is egy pedagógiai feladat, megmutatni nekik, hogy mit jelent az elmélyülés egy adott kérdésben.

Köszönjük szépen az interjút!

The success of school innovations: the Complex Instruction Program in focus

Professor Emerita Éva Szabolcs retired from the Institute of Education of the Eötvös Loránd University in September 2019. She has taught many generations of teachers and prospective educators. Initially as our master, later as our colleague and leader, she stood behind and beside us, setting us an example of professionalism, humanity and morality. We felt it was time to ask her to talk about her career. An edited version of the multi-hour conversation is below.

Keywords: *interview, history of education, course of life*